

Centrá svetovej ekonomiky

Za centrá svetovej ekonomiky (SE) považujeme krajiny alebo skupinu krajín (napr. integračné zoskupenie vyššieho stupňa), ktoré sú na relatívne vysokom stupni ekonomického vývoja a významným spôsobom sa podieľajú na svetovom ekonomickom potenciáli (vysoký podiel na svetovom HDP a na svetovom obchode). Pre ekonomiky centier SE je typická sektorová štruktúra typu SIA (pozri text o hľadiskách skúmania štruktúry ekonomiky).

Vývoj SE v 50. a v 60. rokoch 20. storočia je spojený so sformovaním **triády centier SE** (USA, Japonsko, Európske centrum), ktoré dlhodobo určujú vývoj vo SE. V týchto dekádach povojnového vývoja dochádza k demontáži obchodných bariér, narastá objem obchodu a investícií sprostredkovaných predovšetkým nadnárodnými korporáciami, čo v súdobom kontexte predstavuje nové charakteristiky ekonomickej globalizácie. Efekty ekonomickej integrácie posilňujú postavenie Európy, Japonsko v 60. rokoch získava dominantné postavenie v Ázii, pozíciu najvýkonnejšej ekonomiky v SE si však udržali USA, ktoré napriek poklesu relatívnej váhy vo SE stále disponujú najväčším ekonomickým potenciálom. Aj keď vzájomné pozície týchto troch centier sa postupne menili a zmeny zaznamenali a zaznamenávajú aj ich vzťahy k ostatným krajinám, *SE zostala polycentrická*.

Od začiatku 90. rokov 20. storočia má zásadný vplyv na dianie vo svetovej ekonomike nástup tzv. *novej ekonomiky*, ktorej jadrom sú nové odvetvia založené na nových moderných technológiách (predovšetkým v oblasti informačno-komunikačných technológií a telekomunikácií, biotechnológií a nových materiálov). Vznikajú nové nároky na kvalifikáciu pracovných síl a pružnosť trhu práce. Najvyššiu flexibilitu v tomto kontexte preukázali USA, ktoré z tohto vývoja dokázali vyťažiť vysoké tempá ekonomického rastu pri stúpajúcej produktivite práce a znižujúcej sa nezamestnanosti.

Ďalším významným faktorom je intenzívny rozvoj **finančnej globalizácie**. Centrá SE sú významnými distribútormi kapitálu. V tomto kontexte je možné zovšeobecniť niektoré tendencie platné vo vzťahu ku všetkým častiam triády centier SE:

- Dochádza k zmenám základných smerov kapitálových tokov. USA, ktoré boli na začiatku povojnového vývoja hlavným vývozcom investícií, sa postupne stávajú príjemcom veľkých objemov (najmä japonských) investícií. Japonsko a niektoré ďalšie krajiny v 80. a v 90. rokoch zvyšujú svoj záujem o tzv. emerging markets (novointustrializované a tranzitívne ekonomiky).
- Finančná globalizácia spolu s ďalšími faktormi ovplyvňuje fluktuáciu menových kurzov, ktorá má následne vplyv na rozhodovanie firiem (najmä čo sa týka rozhodovania produkovať tovary v rámci regiónu alebo prenášať výrobu inde). Táto tendencia je zreteľná najmä vo vzťahu k výkyvom kurzu USD.
- Prenášanie výroby do zahraničia (priame zahraničné investície – PZI) spôsobuje spätné importy tovarov a subdodávok, ktoré môžu mať za následok pasívne saldo obchodnej bilancie. Táto tendencia je evidentná v prípade USA, nie je však typická pre ekonomiku Japonska.
- Snaha o prílev priamych zahraničných investícií je významným motívom mnohých regionálnych dohôd a integračných snáh.

V rámci vývoja svetovej ekonomiky v ostatných dekádach vznikla tzv. **„symbiotická nerovnováha“**, ktorú reprezentatívnym spôsobom ilustruje faktografia ekonomických vzťahov USA a Číny. Finančná kríza a následný útlm ekonomickej aktivity v jej kontexte predstavujú symptóm, ktorý indikuje proces vedúci k vyrovnaniu globálnej makroekonomickej nerovnováhy, čo dokladujú rapídne zmeny v globálnych kapitálových tokoch a medzinárodnom obchode. Ekonómovia v tejto súvislosti hovoria doslova o pohybe „tektonických dosiek“ vo svetovej ekonomike (pozri napr. štúdiu OECD [Looking to 2060: Long-term global growth prospects](#)). Hospodárska kríza v závere prvej dekády 21. storočia totiž

zmenila celkové rozloženie ekonomických síl v rámci svetovej ekonomiky v prospech tzv. „emerging markets“, medzi ktoré sa zaraďujú NEXT 11 (Bangladéš, Egypt, Indonézia, Irán, Mexiko, Nigéria, Pakistan, Filipíny, Turecko, Južná Kórea a Vietnam) a BRICS (Brazília, Rusko, India a Čína). Tieto rozvíjajúce sa ekonomiky popri dlhodobovo vykazovanej vysokej úrovni ekonomickej dynamiky demonštrovali schopnosť vyrovnáť sa s krízou vlastnými silami. V prípade režimov, používajúcich systémové nástroje **štátneho kapitalizmu**, sú priame dôsledky krízy kompenzované predovšetkým stimulmi z prostriedkov štátnych (tzv. suverénnych) investičných fondov, sústreďujúcich prebytky z predaja exportovaných výrobkov a surovín, prebytky dôchodkových systémov, zisky štátnych spoločností, a pod., ktoré podľa odhadov MMF v súčasnosti disponujú aktívami v hodnote rádovo v desiatkach miliárd dolárov. Voľný trh a globálny obchod sú v súčasných verziách štátneho kapitalizmu chápané ako hnacie motory, ktoré dokážu lepšie ako iné systémy generovať bohatstvo. Štátny kapitalizmus pritom nenadobúda podobu centrálne riadených ekonomík, dnešné autoritárske režimy sa sústreďujú na kontrolu kľúčových odvetví, ako je ťažba nerastných surovín, finančný sektor, telekomunikácie, dopravné uzly, a pod., v ktorých pôsobia štátne alebo pološtátne firmy, spravidla úzko personálne previazané s režimom (Rusko, Čína, Saudská Arábia, Irán, Venezuela, Bolívia, atď.). Tieto firmy, predstavujúce jeden z pilierov súčasného štátneho kapitalizmu, sú závislé na štáte, od ktorého dostávajú väčšinu významných zákaziek a ktorý im píše na mieru legislatívu, poskytuje záruky pri získavaní úverov, alebo ich politicky a ekonomicky kryje pri boji o zákazky v zahraničí. V prípade potreby plnia politické úlohy spôsobom, ktorý by si bežné firmy zodpovedajúce sa svojim akcionárom nemohli dovoliť (zamestnávanie nadmerného počtu ľudí, získavanie strategických zákaziek za objektívne nevýhodných podmienok za účelom zabezpečenia prístupu k dôležitým surovinám, a pod.). Zdroje získané prostredníctvom kontroly významných ložísk strategických surovín (napr. cca ¼ svetových zásob ropy v súčasnosti kontrolujú štátne spoločnosti) a exportných stratégií na báze agresívneho protekcionizmu (čo je prípad predovšetkým súčasnej Číny), ktoré sú pod priamou kontrolou štátu, sa používajú na plnenie politických cieľov a zabezpečujú zotrvanie režimu pri moci. Súčasný systém štátneho kapitalizmu čerpá z potrieb západných ekonomík, aplikujúcich trhové princípy (energetické suroviny, potreba prenikať na nové trhy a hľadať lacnejšie miesta pre produkciu tovarov), čo oba systémy stavia do pozície nútenej symbiózy, pričom sa jeden bez druhého v súčasnej situácii de facto nezaobídu.

Ďalším špecifikom rozvíjajúcich sa ekonomík sú relatívne nízke pomery úverov k vkladom, zabezpečujúce kvalitatívne odlišnú ekonomickú situáciu v porovnaní s mnohými západnými ekonomikami, ktoré dlhodobo (prakticky cca tri dekády) čerpali zo svojich rezerv a následne žili na dlh. Preskupenie globálnych ekonomických síl zohľadňuje reálnu produktivitu a ekonomický potenciál jednotlivých krajín, čomu nasvedčuje okrem meniacich sa globálnych kapitálových tokov i nárast vzájomných obchodných relácií medzi rozvíjajúcimi sa ekonomikami.

I keď ekonomiky reprezentujúce triádu svetových ekonomických centier, ktorá sa vyprofilovala v druhej polovici 20. storočia stále vykazujú relatívne vysokú výkonnosť, meranú ukazovateľom HDP per capita a vysoký podiel na tvorbe svetového HDP, ich konkurencieschopnosť je vo výhľade najbližších dekád reálne ohrozená. Nové výzvy, ktorým v súčasnosti západné ekonomiky čelia, okrem iného zahŕňajú potrebu realistickejšieho pohľadu na úroveň blahobytu domáceho obyvateľstva, ktorá musí korešpondovať s úrovňou reálne produkovaných hodnôt. Medzinárodná delba práce v globálnom meradle ovplyvňuje komoditnú a teritoriálnu štruktúru medzinárodného obchodu. Ten spätne ovplyvňuje ekonomické aktivity na národnej úrovni prostredníctvom transformácie štruktúry HDP jednotlivých krajín, impulzov ekonomického rastu v podobe možností efektívneho využívania zdrojov živej a zhmotnenej práce (úspory z rozsahu na báze zahraničného dopytu), ako aj prostredníctvom svojej parametrickej funkcie (prostredníctvom medzinárodnej výmeny dochádza k porovnávaniu kvalitatívnych parametrov produkcie a technológií, čo vedie k tlaku na zvyšovanie ich kvality).

V kontexte kritiky globalizačných procesov je potrebné poznamenať, že ekonomická globalizácia je objektívnym produktom doterajšieho ekonomického a spoločenského vývoja. Medzi globalizáciou spôsobované efekty patrí to, že prináša podnety pre ekonomický a spoločenský rozvoj, avšak nie v rovnakej miere pre každú ekonomiku, resp. ekonomický subjekt. Najviac získavajú v procese globalizácie tie ekonomické subjekty, ktoré dokážu najlepšie využiť konkurenčné prostredie, ktoré tento proces vytvára. Schopnosť vyrovnáť sa so zmenami vo svetovej ekonomike sa teda pre Západ spája s hľadaním stratégií zameraných na reálny rozvojový potenciál lokálnych ekonomík, ako aj so snahou vyhnúť sa vytváraniu nových bublín, ktoré by mohli mať pre ďalší vývoj západných ekonomík fatálne následky. V neposlednom rade sa hľadanie východísk spája s dôrazom na funkčnosť zodpovednostných mechanizmov ako vo sfére súkromného biznisu, tak i vo sfére hospodárskej politiky.